

mgr inż. Karol Sotek

Zakład Polityki Regionalnej i Gospodarki Żywnościowej
Uniwersytet Rzeszowski

Miejsce województwa podkarpackiego w krajowym ruchu turystycznym

WPROWADZENIE

Celem pracy jest przedstawienie danych o turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania i ich wykorzystaniu. Ukazano również charakterystykę walorów przyrodniczo-kulturowych Podkarpacia. Informacje dotyczące zarówno bazy noclegowej, jak i turystów z niej korzystających, przedstawiono w szerokiej retrospekcji, co pozwala na uchwycenie zachodzących zmian zachodzących na przestrzeni ostatnich lat.

Podkarpacie leży na południowym wschodzie Polski. Rozciąga się między 49°00' a 50°49'N (w gminach Lutowska i Zaklików) oraz między 21°08' a 23°33' E (w gminach Radomyśl Wielki i Horyniec-Zdrój). Jest to województwo przygraniczne, które od wschodu i południowego wschodu graniczy z Ukrainą (na odcinku 235 km), od południa ze Słowacją (131 km), co nie jest bez znaczenia przy rozwoju turystyki transgranicznej. Na terenie Podkarpacia znajdują się przejścia graniczne: na granicy z Ukrainą w Korczowej i Medyce (drogowe) oraz Przemyślu, Krościenku i Werchracie (kolejowe). Sąsiadującymi województwami są od zachodu – małopolskie (177 km), od północnego zachodu świętokrzyskie (81 km), a od północy – lubelskie (282 km). Granice naturalne obrzeżają województwo na południu – jest to grzbiet Karpat – oraz na północnym zachodzie – koryto Wisły. Województwo podkarpackie jest jedenastym co do wielkości województwem w kraju, zajmuje powierzchnię 17844 km², co stanowi 5,7% powierzchni Polski. Liczba ludności wynosi 2 mln, 97 tys., tj. 5,5% ludności kraju. Na 1 km² przypada 118,7 osoby (średnia w Polsce wynosi 124) [Wład, 2006, s. 10].

W skład województwa podkarpackiego wchodzi 21 powiatów ziemskich i 4 grodzkie. Ogółem na terenie woj. podkarpackiego jest 160 gmin: 16 miejskich, 34 miejsko-wiejskich i 110 wiejskich. Prawa miejskie mają 44 miejscowości. Największym miastem województwa jest jego stolica – Rzeszów. Do dużych podkarpackich miast należą: Przemyśl, Stalowa Wola, Mielec, Tarnobrzeg, Krosno, Dębica, Jarosław, Sanok i Jasło [*Polska Agencja...*, 2006, s. 27]. Podkarpacie położone jest w obrębie czterech krain geograficznych. Północną część zajmuje Kotlina Sandomierska, środkową i południową Karpaty. Od północnego

wschodu w granice województwa wchodzi fragment Roztocza, a na północy fragment Wyżyny Lubelskiej. Występujące wysokości mieszczą się w przedziale od 140 m n.p.m. w dolinie Wisły do 1346 m n.p.m. (Tarnica) w Bieszczadach. Tak znaczne urozmaicenie rzeźby terenu powoduje zróżnicowanie klimatyczne, a także dużą różnorodność fauny i flory [Ośrodek..., 2008, s. 21].

Potencjał rozwojowy województwa podkarpackiego rozumiany jest jako baza społeczno-gospodarczego rozwoju regionu. Jednym z zasadniczych potencjałów województwa jest korzystne położenie geopolityczne u zbiegu granic trzech państw: Polski, Ukrainy i Słowacji, na obszarze powiązanym przyrodniczo (Karpaty), kulturowo (historyczne granice sprzed 1939 roku) i funkcjonalnie – współczesne formy transgranicznej współpracy społecznej, gospodarczej, kulturalnej i turystycznej. Podstawowe znaczenie, szczególnie dla rozwoju turystyki, mają walory środowiskowe, czyste środowisko naturalne, przyrodnicze bogactwo regionu, rozwinięte lecznictwo uzdrowiskowe, ponadto wielowalokowe dziedzictwo kulturowe (na przykład tradycyjne budownictwo drewniane, obejmujące zabytkowe obiekty sakralne – kościoły i cerkwie – oraz bardzo rzadkie zagrody mieszkalne). Województwo charakteryzuje się krajobrazem kulturowym o licznych wartościach estetycznych, kulturowych z przestrzeni kilku tysięcy lat. Świadczą o tym między innymi: Szlak Architektury Drewnianej – łączna długość tras wynosi 1200 km, Szlak Gniazd Rodowych Lubomirskich, Szlak Dobrego Wojaka Szwejka, Szlak Forteczny, Szlak Naftowy oraz współczesna kultura regionu (twórcy, środowiska artystyczne i intelektualne, szlaki rowerowe, ścieżki przyrodniczo-edukacyjne). Ważne znaczenie dla rozwoju ruchu turystycznego ma lotnisko regionalne w Jasionce Port Lotniczy Rzeszów-Jasionka, z którego wykonywane są regularne rejsy krajowe do Warszawy oraz rejsy m.in. do Londynu, Bristolu, Dublina, Birmingham, Frankfurtu i Nowego Jorku, będące jednocześnie stałym przejściem granicznym. Ruch pasażerów w porcie wzrasta z roku na rok i w 2009 liczba pasażerów przybyłych wyniosła 187,4 tys. osób. (tj. o 17,8% więcej niż w roku poprzednim i o 33,7% więcej niż w 2007 r.), zaś liczba pasażerów odprawionych – 195,1 tys. osób (tj. więcej odpowiednio o 18,9% i o 39,6%). Duże znaczenie ma również sieć lotnisk lokalnych (na przykład w Mielcu i Krośnie) [Zarząd..., 2006, s. 27].

ATRAKCYJNOŚĆ I POTENCJAŁ ROZWOJOWY WOJEWÓDZTWA

O atrakcyjności województwa podkarpackiego świadczą liczne tereny podgórskie i górskie, duże kompleksy leśne, bogata flora i fauna, unikatowe zabytki kulturowe, źródła wód mineralnych i leczniczych oraz liczne gatunki zwierzyny łownej. Województwo podkarpackie może pochwalić się stosunkowo wysokim stanem czystości środowiska i różnorodności obszarów prawnie chronionych.

Na terenie województwa znajdują się dwa parki narodowe: Bieszczadzki (trzeci co do wielkości park narodowy w Polsce) i Magurski Park Narodowy (piąty pod względem wielkości w Polsce) oraz dziesięć parków krajobrazowych i ok. 90 rezerwatów przyrody. Istotnym czynnikiem rozwoju turystyki są duże zasoby wód mineralnych i geotermalnych oraz sieć lecznictwa uzdrowskiego, do której należą takie uzdrowiska jak: Iwonicz-Zdrój, Rymanów-Zdrój, Horyniec-Zdrój, Polańczyk-Zdrój oraz wody lecznictwa w Komańczy, Czarnej, Lesku, Rudawce Rymanowskiej, Krośnie, Rabem i innych. Na rzece San znajdują się dwa sztuczne zbiorniki: największy w Polsce: Jezioro Solińskie (o powierzchni 21,1 km² i pojemności całkowitej przy maksymalnym piętrzeniu 472 hm³) oraz zalew w Myczkowcach, tworzące specyficzne strefy ekologiczne, a także stwarzające dogodne warunki do uprawiania sportów wodnych. Są również inne zbiorniki wodne, dające możliwość aktywnego wypoczynku, a na podkarpackich rzekach wytyczonych zostało wiele ciekawych szlaków wodnych. Podkarpacie oferuje turystom 2,4 tys. km znakowanych szlaków do wędrówek pieszych góorskimi szczytami Bieszczadów i Beskidu Niskiego, terenami Pogórzy albo wyprawy w lasy byłej Puszczy Sandomierskiej i Solskiej. Na każde 100 km² powierzchni przypada 13,3 km szlaków turystycznych i pod tym względem województwo zajmuje 13. miejsce w kraju [*Urzęd...*, 2010, s. 24].

W regionie jest ponad 160 km tras rowerowych, prowadzących w ciekawe miejsca województwa. Na Podkarpaciu jest także wiele ośrodków jeździeckich i stadnin koni, które prowadzą naukę jazdy konnej, organizują rajdy i obozy jeździeckie, wycieczki w siodle i bryczkami, zajęcia rehabilitacji ruchowej, a zimą również kuligi. Istnieją doskonałe warunki do uprawiania sportów zimowych. Dla miłośników turystyki powietrznej działa m.in. ośrodek szkolenia szybowcowego w Bezmiechowej, gdzie oprócz szkoleń szybowcowych i paralotniowych organizowane są szybowcowe loty turystyczne nad Bieszczadami.

Województwo podkarpackie jest regionem o liczących się walorach przyrodniczych w paśmie Karpat i w skali Polski. Najcenniejsze walory przyrodnicze znajdują się w: Bieszczadzkim Parku Narodowym, Magurskim Parku Narodowym, rezerwach przyrody („Prządki”, „Krepak”, „Kołacznia” i inne), pomnikach przyrody (1139 obiektów) oraz parkach krajobrazowych (Doliny Sanu, Ciśniansko-Wetlińskim, Gór Słonnych, Puszczy Solskiej i innych). Działalność turystyczna w województwie koncentruje się przede wszystkim na terenie obszaru południowego. Najlepszą infrastrukturę turystyczną posiadają powiaty: bieszczadzki, krośnieński, sanocki i jasielski oraz miasta Rzeszów i Przemyśl. Pomimo faktu, że województwo posiada dobre środowiskowe warunki do rozwoju turystyki rekreacyjnej, aktywnej, kwalifikowanej, miejskiej i kulturowej, biznesowej itp., to naturalne walory wykorzystywane są w niewielkim stopniu.

Obszar województwa podkarpackiego charakteryzuje się znaczącymi walorami i atrakcyjnością turystyczną, które przyciągają turystów do województwa, pomimo zróżnicowanej standardem, często niewystarczającej infrastruktury turystycznej. W ostatnich latach w województwie podkarpackim powstały nowe tematyczne szlaki turystyczne. Wyraźnie poprawia się sytuacja dotycząca oferty zimowej. Podkarpacie dysponuje ponad 40 wyciągami narciarskimi i trasami zjazdowymi o różnej długości i różnym stopniu trudności zjazdów, w tym czterema wyciągami krzeselkowymi. Działalność turystyczna w województwie podkarpackim koncentruje się przede wszystkim na terenie obszaru południowego. Dobrze rozwijającą się formą turystyki jest agroturystyka. W roku 2010 liczba zarejestrowanych gospodarstw w stowarzyszeniach agroturystycznych wyniosła 634. Dysponowały one 6000 miejscami noclegowymi. Obserwuje się stały wzrost gospodarstw agroturystycznych, które świadczą usługi na coraz wyższym poziomie. Nadal jednak niewystarczająca jest baza hotelowo-noclegowej, w tym dużych obiektów konferencyjnych. Ruch turystyczny na obszarze województwa podkarpackiego posiada wyraźne cechy sezonowości. Ponad 60% całego ruchu koncentruje się w miesiącach letnich, a szczególnie w okresie wakacyjnym [*Biuletyn...*, 2010, s. 25].

BAZA NOCLEGOWA I JEJ WYKORZYSTANIE W WOJEWÓDZTWIE

Istniejąca baza noclegowa stanowi niezbędny element zagospodarowania turystycznego i ma kluczowe znaczenie dla rozwoju turystyki na danym obszarze. Odpowiedni standard oraz różnorodność obiektów noclegowych ze zróżnicowanymi cenami jest kluczowym elementem w procesie podejmowania decyzji o wyborze miejsca pobytu zarówno krótkiego, jak i dłuższego. Dla oceny bazy noclegowej wykorzystano dane dotyczące liczby obiektów noclegowych, liczby korzystających z noclegów, liczby udzielonych noclegów, liczby wynajętych pokoi oraz stopnia wykorzystania miejsc noclegowych i pokoi.

Baza noclegowa należy do głównych elementów zagospodarowania turystycznego, a usługi hotelarskie do podstawowych usług turystycznych, które umożliwiają przebywanie poza miejscem stałego zamieszkania dłużej niż jeden dzień. Wielkość tej bazy decyduje o możliwościach recepcyjnych regionu lub miejscowości, jej brak uniemożliwia rozwój turystyki, nawet w przypadku wystąpienia na jakimś obszarze wybitnych walorów turystycznych [Kruczek, 2010, s. 265]. Tak więc baza noclegowa wraz z innymi elementami zagospodarowania turystycznego sprawia, że dane miejsca są odwiedzane przez turystów. Istnieją m.in. dwie klasyfikacje rodzajowe bazy noclegowej. Pierwsza zawarta jest w ustawie o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997 roku, [DzU..., 1997]

i wyróżnia osiem następujących rodzajów obiektów hotelarskich: hotele, motele, pensjonaty, kempingi, domy wycieczkowe, schroniska młodzieżowe, schroniska, pola biwakowe. Ustawa o usługach turystycznych wydzieliła również grupę innych obiektów, w których świadczone są usługi hotelarskie, obejmujące pozostałe obiekty wyróżnione przez Główny Urząd Statystyczny. Natomiast GUS w 1996 roku wprowadzając obowiązek składania rocznych sprawozdań statystycznych w zakresie bazy noclegowej turystyki zalecił następującą bardziej rozbudowaną klasyfikacją rodzajów obiektów noclegowych, do których zalicza się [Milewska, Włodarczyk, 2005, s. 88]: hotele, motele, pensjonaty, inne obiekty hotelowe (wprowadzone do badania od 2004 roku), domy wycieczkowe, schroniska, schronisko młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe (wyodrębnione z grupy schronisk młodzieżowych w 2004 roku), ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne, ośrodki szkolno-wypoczynkowe, domy pracy twórczej, zespoły ogólnodostępnych domów turystycznych, kempingi, pola biwakowe, ośrodki wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego, zakłady uzdrowiskowe i pozostałe niesklasyfikowane.

Według danych uzyskanych ze sprawozdawczości GUS na koniec lipca 2009 r. w województwie podkarpackim prowadziło działalność 369 turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania, w tym m.in.: 74 hotele, 5 moteli, 13 pensjonatów, 41 szkolnych schronisk młodzieżowych, 21 ośrodków wczasowych oraz 19 ośrodków szkoleniowo-wypoczynkowych. Z ogólnej liczby obiektów 284 były placówkami całorocznymi. W porównaniu z 2007 r. liczba obiektów zwiększyła się o 33, tj. o 9,8%. Liczba obiektów hotelowych wzrosła w tym okresie o 13,7%, a pozostałych obiektów o 7,1%. W 2009 r. obiekty zlokalizowane na terenie województwa stanowiły 5,3% wszystkich działających w kraju, przy powierzchni województwa stanowiącej 5,7% powierzchni kraju i liczbie ludności stanowiącej 5,5% ludności Polski.

Tabela 1. Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania według rodzajów obiektów w 2009 r.

Rodzaje obiektów	Obiekty		Miejsca noclegowe		Liczba miejsc noclegowych przypadająca na 1 obiekt
	w odsetkach %	2007 r = 100%	w odsetkach %	2007 r = 100%	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Ogółem	100,0	109,8	100,0	107,7	60
Obiekty hotelowe	42,8	113,7	33,5	120,9	47
Hotele	20,1	127,6	20,0	132,6	61
Motele	1,4	125,0	0,7	115,3	32
Pensjonaty	3,5	100,0	2,6	87,0	45
Inne obiekty hotelowe	17,9	103,1	9,9	112,4	33

Pozostałe obiekty	57,2	107,1	66,5	102,1	70
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Domy wycieczkowe	1,9	87,5	2,4	96,0	76
Schroniska	0,8	75,0	0,4	66,7	27
Schroniska młodzieżowe ^a	11,9	102,3	10,6	87,3	53
Ośrodki wczasowe	5,7	110,5	10,0	114,9	106
Ośrodki kolonijne	0,5	200,0	0,8	193,2	85
Ośrodki wypoczynkowe	5,1	82,6	10,5	94,9	123
Zespoły domków turystycznych	7,6	133,3	4,6	96,9	37
Kempingi	0,5	66,7	0,9	42,7	97
Poła biwakowe	4,1	107,1	5,1	130,1	76
Zakłady uzdrowiskowe	3,3	120,0	9,3	120,8	172
Inne obiekty	15,7	113,7	11,9	105,3	44

^a – łącznie ze szkolnymi schroniskami młodzieżowymi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Turystyka..., 2010].

Pod względem liczby obiektów przypadających na 100 km² województwo podkarpackie ze wskaźnikiem 2,1 zajmowało 7. miejsce w kraju. Najwięcej obiektów przypadających na 100 km² odnotowano w województwie małopolskim – 5,9, zaś najmniej w podlaskim – 0,8, przy średniej krajowej wynoszącej 2,2.

W końcu lipca turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania dysponowały 22,2 tys. miejsc, w tym w obiektach hotelowych o 20,9%.

Podobnie jak w latach poprzednich, najwięcej miejsc noclegowych dla turystów oferowały hotele (4,5 tys., tj. o 32,6% więcej niż w 2007 r.), a następnie obiekty grupowane jako pozostałe niesklasyfikowane (2,7 tys.) oraz ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe (2,3 tys.). Średnio jeden obiekt noclegowy liczył 60 miejsc i była to wielkość znacznie niższa od średniej krajowej wynoszącej 87.

Nastąpiła dalsza poprawa standardu hoteli; w 2009 r. we własną łazienkę i wc wyposażonych było 97,8% pokoi hotelowych, tj. o 0,7 pkt proc. więcej niż przed rokiem. W porównaniu ze stanem sprzed 2 lat przybył m.in. 1 hotel 4-gwiazdkowy, 11 hoteli 3-gwiazdkowych oraz 3 będące w trakcie kategoryzacji. Połowę hoteli stanowiły obiekty średniej klasy, oznaczone 3 gwiazdkami. Przeciętna liczba pokoi w hotelach wynosiła 31, a miejsc noclegowych 61. W przy-

padku moteli odsetek pokoi z własną łazienką i wc wyniósł 97,8%, zaś w pensjonatach własną łazienkę i wc posiadały wszystkie pokoje. Do dyspozycji gości zameldowanych w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania pozostawały różnego rodzaju placówki gastronomiczne.

Tabela 2. Stopień wyposażenia turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania w udogodnienia dla osób niepełnosprawnych w 2009 r.

Rodzaje obiektów	Odsetek obiektów danego rodzaju posiadających			
	Pochylnię wyjazdową	Drzwi otwierane automatycznie	Windę	Pokoje lub łazienki
			przystosowane dla osób niepełnosprawnych	
Ogółem	21,7	5,1	7,0	21,7
Obiekty hotelowe	29,7	5,7	9,5	29,1
Hotele	45,9	6,8	18,9	45,9
Motele	20,0	20,0	-	40,0
Pensjonaty	23,1	-	-	15,4
Inne obiekty hotelowe	13,6	4,5	1,5	12,1
Pozostałe obiekty	15,6	4,7	5,2	16,1
Szkolne schroniska młodzieżowe ^a	26,8	-	2,4	24,4
Ośrodki wczasowe	4,8	4,8	-	4,8
Ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	21,1	5,3	-	26,3
Zakłady uzdrowiskowe	83,3	66,7	83,3	83,3

^a – łącznie ze szkolnymi schroniskami młodzieżowymi.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [Turystyka..., 2010].

W końcu lipca 2009 r. w obiektach noclegowych funkcjonowało 335 placówek gastronomicznych, tj. o 25 więcej niż 2 lata wcześniej. W porównaniu z 2007 r. liczba restauracji zwiększyła się o 33, barów i kawiarni – o 9, zaś zmniejszyła liczba stołówek (o 10) i punktów gastronomicznych (o 7). Ponad 30% placówek gastronomicznych znajdowało się w hotelach. W 2009 r. niemal 1/3 turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania dysponowała udogodnieniami dla osób niepełnosprawnych, tj. posiadało co najmniej jeden z wymienionych rodzajów udogodnień: pochylnię wjazdową, drzwi otwierane automatycznie, windę lub pokoje (łazienki) przystosowane dla osób niepełnosprawnych. W kraju udogodnienia dla osób niepełnosprawnych posiadało 36% obiektów.

Najlepiej w udogodnienia dla osób niepełnosprawnych wyposażone były zakłady uzdrowiskowe – 92,7% oraz hotele – 66,2%. Ponad 80% zakładów uzdrowiskowych posiadało pochylnię wjazdową, windę oraz pokoje (łazienki) przystosowane dla osób niepełnosprawnych, zaś w przypadku hoteli pochylnia wjazdowa oraz pokoje (łazienki) przystosowane dla osób niepełnosprawnych występowały niemal w co drugim obiekcie.

Tabela 3. Stopień wyposażenia turystycznych obiektów noclegowych w zaplecze konferencyjne w 2009 r.

Rodzaje obiektów	Odsetek obiektów danego rodzaju posiadających				
	Salę konferencyjną	Nagłośnienie	Zestaw audio-wideo	Obsługę techniczną	Rzutnik lub projektor
Ogółem	41,7	33,6	31,4	22,8	33,3
Obiekty hotelowe	62,7	45,6	38,6	32,3	43,0
Hotele	79,7	59,5	52,7	47,3	63,5
Motele	80,0	20,0	20,0	-	40,0
Pensjonaty	69,2	53,8	30,8	38,5	38,5
Inne obiekty hotelowe	40,9	30,3	25,8	16,7	21,2
Pozostałe obiekty w tym:	26,1	24,6	26,1	15,6	26,1
Ośrodki wczasowe	42,9	38,1	28,6	14,3	28,6
Ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	84,2	78,9	68,4	57,9	78,9
Zakłady uzdrowiskowe	75,0	66,7	66,7	41,7	66,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Turystyka..., 2010].

Wśród udogodnień dla niepełnosprawnych najczęściej występującymi były pochylnie wjazdowe oraz pokoje lub łazienki przystosowane dla osób niepełnosprawnych, które posiadał średnio co piąty obiekt.

Rosnące znaczenie turystyki biznesowej powoduje, że podmioty chcące obsługiwać ten rodzaj turystyki muszą dysponować odpowiednio wyposażoną bazą umożliwiającą organizację m.in. szkoleń, konferencji, kongresów, zjazdów i innego rodzaju spotkań. W 2009 r. 154 obiekty noclegowe zbiorowego zakwaterowania (tj. 42% ogółu obiektów) dysponowały 251 salami z 15,9 tys. miejsc. Wśród obiektów posiadających sale konferencyjne było m.in. 59 hoteli (115 sal z 7,7 tys. miejsc), 27 innych obiektów hotelowych (42 sale, 2,7 tys. miejsc), 16

ośrodków szkoleniowo-wypoczynkowych (26 sal, 1,6 tys. miejsc) oraz 9 ośrodków wczasowych (14 sal, 1,1 tys. miejsc). Co trzeci turystyczny obiekt zbiorowego zakwaterowania wyposażony był również w urządzenia techniczne umożliwiające prowadzenie konferencji i szkoleń, tj. komputer, zestaw audio-wideo, rzutnik lub projektor, nagłośnienie, ekran, a co czwarty – zapewniał obsługę techniczną.

Tabela 4. Struktura korzystających z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania oraz średni czas pobytu w obiekcie. Korzystający z noclegów. Średni czas pobytu turysty w obiekcie

Rodzaje obiektów	Korzystający z noclegów		Średni czas pobytu turysty w obiekcie w dniach	
	2008	2009	2008	2009
Ogółem	100,0	100,0	3,0	3,0
Obiekty hotelowe	58,2	60,0	1,8	1,8
Hotele	37,0	40,3	1,7	1,7
Motele	1,8	1,7	1,3	1,3
Pensjonaty	2,0	2,3	3,8	3,3
Inne obiekty hotelowe	17,4	15,6	1,9	1,8
Pozostałe obiekty	41,8	40,0	4,8	4,7
Domy wycieczkowe	3,2	3,3	2,0	2,0
Schroniska młodzieżowe ^a	4,4	4,8	2,9	2,9
Ośrodki wczasowe	7,2	6,4	4,2	4,4
Ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	9,8	8,6	3,7	3,5
Zakłady uzdrowiskowe	5,2	5,2	14,3	13,9
Inne obiekty	7,4	7,5	3,4	3,1

^a – łącznie ze szkolnymi schroniskami młodzieżowymi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Turystyka..., 2010].

Obiekty noclegowe zbiorowego zakwaterowania zapewniają także turystom możliwość aktywnego wypoczynku. W 2009 r. boisko do siatkówki lub koszykówki posiadało 27% obiektów, stół do tenisa stołowego – 25%, siłownię – 14%, kort tenisowy – 8%, wypożyczalnię rowerów lub sprzętu pływającego – odpowiednio 12% i 7%. Ponadto w co szóstym obiekcie znajdowała się sauna, a w co szesnastym pokój zabaw dla dzieci.

W 2009 r. z noclegów w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania skorzystało 654,9 tys. osób, tj. o 5,7% więcej niż przed rokiem oraz 10,5% więcej w porównaniu z 2007 r. W przeliczeniu na 1000 ludności województwa liczba korzystających z noclegów wyniosła 312, wobec 507 dla Pol-

ski. Pod względem wielkości wymienionego wskaźnika podkarpackie zajmuje 13. miejsce w kraju.

Rośnie popyt turystów na usługi noclegowe o wyższej jakości. O ile w 2007 r. z noclegów w obiektach hotelowych korzystało niecałe 54% turystów, to w 2008 r. ich udział w ogólnej liczbie korzystających wzrósł o 4,5 pkt proc., a w 2009 r. o dalsze 1,8 pkt proc. i osiągnął poziom 60%. W 2009 r. w porównaniu z rokiem poprzednim najbardziej wzrosła liczba gości hotelowych (o 34,5 tys., tj. 15,1%) oraz osób przebywających w zakładach uzdrowiskowych (o 3,3 tys.) i obiektach grupowanych jako pozostałe niesklasyfikowane (o 3,2 tys.). Spadek liczby osób korzystających z noclegów odnotowano głównie w innych obiektach hotelowych, ośrodkach wczasowych oraz ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych. Najwięcej, bo 40,3% turystów korzystało z noclegów w hotelach (wzrost o 3,3 pkt proc. w odniesieniu do roku poprzedniego), 15,6% w innych obiektach hotelowych, 8,6% w ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych, a 6,4% w ośrodkach wczasowych.

Wśród osób zameldowanych w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania w 2009 r. niecałe 10% stanowili turyści zagraniczni (w kraju analogiczny odsetek wyniósł 20%). W odniesieniu do roku poprzedniego liczba turystów zagranicznych była większa zaledwie o 0,3%, a ich udział ogólnej liczbie korzystających z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania obniżył się o 0,5 pkt proc.

Tabela 5. Udział cudzoziemców wśród korzystających z noclegów w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania (w %)

Wyszczególnienie	2000	2005	2007	2008	2009
Polska	21,4	26,0	23,2	20,7	20,0
Województwo podkarpackie	15,0	11,4	11,2	10,1	9,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Turystyka..., 2010].

Ze względu na położenie województwa, najliczniejszą grupę turystów zagranicznych stanowili goście z Ukrainy – 17,2 tys. osób, tj. 27,3% – lecz zarówno ich liczba, jak i udział wśród turystów zagranicznych wykazuje tendencję malejącą. Spośród pozostałych najwięcej osób przybyło z Niemiec – 11,0 tys., Stanów Zjednoczonych Ameryki – 4,0 tys. oraz Wielkiej Brytanii – 3,3 tys. Niemal 90% turystów zagranicznych wybrało noclegi w obiektach hotelowych, w tym 71% w hotelach. Na przestrzeni 2009 r. w obiektach noclegowych zbiorowego zakwaterowania udzielono 1 mln 942 tys. noclegów, tj. 2,9% więcej w porównaniu do roku poprzedniego. Liczba noclegów udzielo-

nych w hotelach wyniosła 452,9 tys., czyli o 14,6% więcej w odniesieniu do roku 2008. W grupie pozostałych obiektów największą liczbę udzielonych noclegów odnotowano w zakładach uzdrowiskowych – 24,5% ogółu noclegów i ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych – 10,3%. Turystom zagranicznym udzielono w 2009 r. 142,5 tys. noclegów, tj. o 3,1% mniej w porównaniu z rokiem poprzednim.

Tabela 6. Średni czas pobytu turysty w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania (w dniach)

Wyszczególnienie	2000	2005	2007	2008	2009
Ogółem	2,5	2,8	3,1	3,0	3,0
Turyści krajowi	2,6	2,9	3,1	3,1	3,0
Turyści zagraniczni	1,8	2,1	2,9	2,3	2,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [*Turystyka...*, 2010].

W ostatnich 2 latach obserwuje się nieznaczne skracanie długości pobytu w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania, szczególnie w odniesieniu do turystów zagranicznych. W 2009 r. przeciętnie na 1 turystę krajowego przypadły 3 noclegi, czyli niemal tyle samo co 2 lata wcześniej, lecz w przypadku turystów zagranicznych czas pobytu skrócił się z 2,9 dni w 2007 r. do 2,3 w kolejnych latach.

Najbardziej atrakcyjnym regionem województwa są Bieszczady, szczególnie powiat leski, w którym odnotowano najwyższe wskaźniki: funkcji turystycznej Baretje'a¹ – 21,6 (średnia dla województwa 1,1), intensywności ruchu turystycznego według Schneidera² – 447,4 (województwo – 31,1) oraz intensywności ruchu turystycznego według Charvata³ – 2165,9 (województwo – 92,1). Na drugim miejscu pod względem wymienionych wskaźników znalazł się powiat bieszczadzki, w którym wskaźnik funkcji turystycznej Baretje'a osiągnął wartość 7,1, wskaźnik intensywności ruchu turystycznego według Schneidera – 163,8, a wskaźnik intensywności ruchu turystycznego według Charvata – 427,5. Pod względem wielkości wskaźnika gęstości ruchu oraz gęstości bazy noclegowej przodują miasta na prawach powiatu, głównie Rzeszów i Przemyśl, w których na 1 km² przypadało odpowiednio: 1065 i 1023 korzystających z bazy noclegowej oraz 16 i 22 miejsc noclegowych. Natomiast najwyższe wskaźniki rozwoju bazy noclegowej poza miastami na prawach powiatu – w których osiągnę-

¹ Wskaźnik funkcji turystycznej Baretje'a = liczba miejsc noclegowych x 100 / liczba stałych mieszkańców

² Wskaźnik intensywności ruchu turystycznego według Schneidera = korzystający z noclegów x 100 / liczba stałych mieszkańców

³ Wskaźnik intensywności ruchu turystycznego według Charvata = udzielone noclegi x 100 / liczba stałych mieszkańców

ły wartości od 67,4 w Rzeszowie do 46,4 w Tarnobrzegu – odnotowano w powiatach: tarnobrzeskim (46,7), łańcuckim (43,9), niżański (41,8) oraz rzeszowskim (39,3). Najniższymi wartościami większości wskaźników opisujących intensywność ruchu turystycznego odznaczał się w 2009 r. powiat kolbuszowski.

Bazę turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania uzupełniają obiekty zakwaterowania indywidualnego, tj. pokoje gościnne (kwatery prywatne) i kwatery agroturystyczne. Do 2007 r. informacje o obiektach indywidualnego zakwaterowania pochodziły z badania ankietowego wszystkich gmin w Polsce, prowadzonego przez Instytut Turystyki. Źródłem tych danych były głównie informacje z gminnych kart ewidencyjnych obiektów indywidualnego zakwaterowania oraz inne informacje dostępne na szczeblu lokalnym. Od 2009 r. urzędy miast i gmin zobowiązane zostały do przekazywania informacji o obiektach noclegowych w wersji elektronicznej za pośrednictwem odpowiedniej aplikacji. Zarejestrowana w końcu 2009 r. baza obiektów indywidualnego zakwaterowania w województwie podkarpackim liczyła 1,3 tys. podmiotów, które dysponowały łącznie 12,5 tys. miejsc noclegowych. W bazie tej znajdowało się 1,0 tys. kwater agroturystycznych (z 8,5 tys. miejsc noclegowych) oraz 0,3 tys. pokoi gościnnych (4,0 tys. miejsc). Średnio jeden obiekt indywidualnego zakwaterowania liczył 9 miejsc, w tym kwatera agroturystyczna – 9 miejsc, zaś pokoje gościnne – 12.

PODSUMOWANIE

Turystyka jest niezbędną częścią składową rynku światowego. Zajmuje drugie miejsce w ekonomice światowej po przemyśle elektronicznym i komputerowym, wyprzedzając takie dziedziny jak przemysł naftowy i samochodowy. Turystyka daje ogromne możliwości zatrudnienia choćby ze względu na niewielkie początkowe inwestycje w biznes turystyczny, stały popyt na usługi turystyczne oraz wysoki poziom rentowności poniesionych wkładów pieniężnych. Rynek turystyczny funkcjonuje jednak w ściślejszej zależności od państwa i społeczeństwa. Turystyka staje się coraz ważniejszą dziedziną dla rozwoju gospodarczego, tak w skali makro, jak i w układzie regionalnym i lokalnym, w mniejszym lub większym stopniu przyczyniając się do rozwijania państw oraz ich regionów.

Wśród szans rozwoju turystyki w Polsce upatruje się również jej regionalizm, będący jedną z najbardziej charakterystycznych tendencji rozwojowych krajów. Jest to dążenie państwa do najbardziej efektywnych form współpracy, zarówno w skali kraju, jak i w układzie międzynarodowym. Na obszarze Polski wyróżniono siedem makroregionów turystycznych, wśród których znajduje się Region Górski Karpacko-Tatrański, a w jego obrębie m.in. województwo podkarpackie. Jest to odpowiednik Regionu Alpejskiego w Europie, co w dużym stopniu przyczynia się do wzrostu konkurencyjności województwa podkarpac-

kiego w kontekście rozwoju turystyki w Polsce i na świecie. Warunkami podstawowymi, na których można budować konkurencyjność turystyczną są między innymi: infrastruktura transportowa, noclegowa i gastronomiczna o odpowiedniej jakości i standardzie, kapitał ludzki, przyjazne nastawienie i życzliwość w stosunku do turysty. W kontekście tych czynników województwo podkarpackie stoi przed koniecznością ogromnych zmian i zadań. Może ono konkurować pod względem walorów przyrodniczych, ale infrastruktura turystyczna i paraturystyczna pozostawiają wiele do życzenia. Ważny dla turystów wybierających Podkarpacie jako obszar destynacji jest fakt występowania licznych terenów objętych najwyższymi formami ochrony przyrody.

Województwo podkarpackie jest najmniej zanieczyszczonym regionem w Polsce. Jest to główny atut tego województwa, w oparciu o który może potencjalnie rozwijać się przemysł turystyczny. Dodatkowym atutem dla rozwoju turystyki w województwie są liczne wody mineralne, które umożliwiają rozwój bazy sanatoryjnej i uzdrowiskowej. Województwo podkarpackie ponadto charakteryzuje się wysokim udziałem lasów (36,9% powierzchni). Podobnie zalesione są tylko województwa pomorskie i zachodniopomorskie. Obszary chronionego krajobrazu zajmują 30% obszaru województwa, co stawia województwo podkarpackie na 5. miejscu w Polsce [Kotliński, 2002, s. 21].

Podsumowując, województwo podkarpackie powinno w dużej mierze nastawiać się na turystykę krajową, apelującą do „swojskości”, poczucia więzi oraz braku bariery językowej. Województwo podkarpackie jako przygraniczny region turystyczny powinno skupić się również na rozwoju pobytów krótkoterminowych (do czterech dni), głównie w celach biznesowych, służbowych, odwiedzin krewnych i znajomych. Należy inwestować w budowę i modernizację już istniejących obiektów noclegowych, ponieważ sam fakt braku w województwie hotelu 5-gwiazdkowego świadczy o tym, iż jest niedostatek obiektów prestiżowych o randze krajowej czy międzynarodowej, zaś istniejąca baza noclegowa wymaga dostosowania się do wyższych standardów. Szansą jest dopasowanie bazy noclegowej do potrzeb turystów, niski stopień wykorzystania obiektów zakwaterowania świadczy o niedostatecznej promocji i marketingu regionu Podkarpacia. Nastawienie się na pobyty 2–3-dniowe wysokiej jakości o niewygórowanej cenie powinno spowodować z odpowiednią reklamą na różnych szczeblach, regionalnym, krajowym czy międzynarodowym zwiększenie liczby wykorzystania miejsc noclegowych oraz zwiększenie liczby przybywających turystów do województwa.

- Kotliński W., 2002, *Strategia rozwoju turystyki w woj. podkarpackim na lata 2002–2006*, Rzeszów.
- Kruczek Z., 2012, *Polska. Geografia atrakcji turystycznych*, PRKSN, Warszawa.
- Milewska M., Włodarczyk B., 2005, *Hotelarstwo. Podstawowe wiadomości z zakresu hotelarstwa*, cz. I, Wydawnictwo WSTH w Łodzi, Łódź.
- Główny Urząd Statystyczny, 2010, *Rocznik Statystyczny Województwa Podkarpackiego*, Rzeszów.
- Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A, 2006, *Strategia rozwoju turystyki dla województwa podkarpackiego na lata 2007–2013*, Warszawa.
- Órodek Statystyki Sportu i Turystyki oraz Wydział Analiz i Opracowań Zbiorczych Urzędu Statystycznego w Rzeszowie, 2010, *Turystyka w Województwie Podkarpackim w latach 2008–2009*, Rzeszów.
- Urząd statystyczny w Rzeszowie, 2007, *Turystyka w województwie podkarpackim w latach 2008–2009*, Rzeszów.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku o usługach turystycznych (DzU, nr 133, poz. 884).
- Wład. J., 2006, *Miasta województwa podkarpackiego*, Wydawnictwo Naukowe Turystyczne i Edukacyjne, Mielec.
- Zarząd Województwa Podkarpackiego, 2006, *Strategia rozwoju turystyki dla województwa podkarpackiego na lata 2007–2020*, Rzeszów.

Streszczenie

Celem pracy było przedstawienie ruchu turystycznego na terenie województwa podkarpackiego oraz wykorzystania bazy noclegowej przez turystów. Region Podkarpacia jest niezwykle atrakcyjny dla turystów poprzez czyste środowisko i bogate walory przyrodnicze, z którymi można konkurować na scenie krajowej i międzynarodowej. Badania wykazały, że wykorzystanie miejsc noclegowych jest na niskim poziomie, niższym niż średnia krajowa. Nie są wykorzystane możliwości turystyczne województwa poprzez między innymi brak promocji województwa oraz słabo rozwiniętą infrastrukturę komunikacyjną, brak nowoczesnych obiektów rekreacyjno-turystycznych.

The Place of Podkarpackie Voivodeship in Domestic Tourism

Summary

The aim of this work was to show tourism in the area of Podkarpackie Voivodeship and the use of accommodation by tourists. The region is extremely attractive for tourists thanks to unpolluted environment and nature values which compete with the national and international ones. Research has shown that the use of accommodation is on the low level, lower than the national average. The tourism potential of voivodeship is underused i.a. through absence of marketing exercises concerning it, underdeveloped transport infrastructure, lack of modern tourism and leisure centres.